

מחוץ לזמן

בית חנקין יוצא החוצה

תערוכת צילומים
על קירות בניינים במרכז כפר-יהושע
לקראת הפתיחה המחודשת של בית חנקין

טל שוחט | מיכל בראור | פסי גירש
גיל שחם | גלעד בן שץ

אוצרות: אורנה אתקין רביב, אילת הרצוולף, נטע הבר

אודות בית חנקין

בית חנקין הוקם בידי מנחם זהרוני בשנת 1950. הוא נקרא על שמו של יהושע חנקין, שהורה בצוואתו לבנות בית ללימודי "טבע וידיעת הארץ" בכפר יהושע. המבנה המיוחד נבנה ברוח חזונו של החלוצים, אשר בימים קשים של מחסור הקצו משאבים גדולים לתרבות, בהכירם בחשיבות העליונה של מבני ציבור בעלי ערך אסתטי בחיי האדם והקהילה.

בית חנקין כלל מוזיאון טבע בסגנון מוזיאוני הטבע האירופאיים, ובו אוסף רב תחומי: זואולוגי, בוטני, גיאולוגי והיסטורי, וכן ספרייה ומעבדות. בשנת 1953 נוסף "יד מיכאל" - חלל להתכנסויות ולתצוגות מתחלפות.

מוזיאונים לטבע ולארכיאולוגיה כדוגמת בית חנקין צמחו בארץ בעשורים הראשונים של המאה הקודמת, כחלק ממהלך כינון הזהות הלאומית החדשה. בספרה "חיינו מחייבים אומנות" מציינת גליה בר אור: "ההתוודעות לטבע ולארכיאולוגיה הייתה גם בבחינת התמודדות עם תחושת הזרות של המהגר, ואמצעי ליצירת תחושת בית בסביבה שאינה מוכרת [...]". גליה בר אור, "חיינו מחייבים אומנות" מכון בן-גוריון, אוניברסיטת בן גוריון 2010, עמ' 7.

האוסף, שנצבר בשיתוף תלמידי ביה"ס והתושבים, אורגן מחדש כמה פעמים במהלך השנים, אך המבנה

בית-חנקין בשנת 1950

לא השתנה. בשנת 2015 נפתח בית חנקין מחדש לאחר שנים שבהן היה סגור. "יד מיכאל" הפך לגלריה לאמנות עכשווית, והתערוכות המוצגות בה מייצרות שיח עם המקום ומוצגיו. בימים אלה נערכים בבית חנקין שיפוצים נרחבים והוא ייפתח מחדש באביב.

מאמנות הקיר למסך הדיגיטלי

בימי ראשית המדינה צמחה בארץ אמנות קיר, שתכניה שימשו לביסוס הרוחני והתרבותי של המדינה החדשה, ולבניית זהות לאומית קולקטיבית. תבליטים בטכניקות שונות כמו בטון, קרמיקה, פסיפס, ברזל או סגרפיטו (Sgraffito) וציורי קיר, הופיעו על גבי מבני ציבור ומוסדות שלטון. העבודות תיארו את בניין הארץ, או נושאים תנ"כיים כמו שבעת המינים, חגי ישראל וכו'. לפרויקטים הללו גויסו מיטב האמנים, רובם אנשי המקום.

ציור הקיר בחזית בניין בית העם בכפר יהושע

במחצית השנייה של המאה העשרים, במקביל לירידת ערכו של הקולקטיב, החלה האמנות הישראלית להתרחק מערכים לאומיים, ועלה כוחו של הביטוי האינדיבידואלי. על קירות בניינים החלו להופיע עבודות גרפיטי שכללו ציורים וטקסטים.

כיום, בני הדור הצעיר נולדים לתוך מציאות שבה המרחב הציבורי גדוש ומוצף בדימויים מצולמים. עיניהם רגילות לקלוט אלפי דימויים ביום, חלקם דוממים וחלקם בתנועה, החל מהמסך הקטן בכף ידם ועד לקירות ענק מסביבם. השתלטות זו של דימויים - רובם מסחריים - על המרחב הציבורי, החלה בסוף המאה העשרים, עת פותחה טכנולוגיה של הדפסות ענק על נייר; ובתחילת המאה ה-21, עם המהפכה הדיגיטלית, נוספו לקירות הבניינים גם מסכים דיגיטליים. יצירות הקיר הנושנות ששרדו את נזקי הזמן והאדם, משמשות היום תזכורת ועדות לזמנים אחרים.

התערוכה מחוץ לזמן

"תצלום אינו רק בבואה [דימוי] ... אינו רק אינטרפרטציה של הממשי; הוא גם שריד, דבר מה הלקוח במישרין מהמציאות, בדומה לעקבות או למסכת מוות."

סוזן זונטאג, הצילום כראי התקופה, 1979, עם עובד, תרגום: יורם ברונבסקי, עמ' 151.

התערוכה **מחוץ לזמן - בית חנקין יוצא החוצה** הוקמה בעקבות סגירתו של בית חנקין לשיפוצים ולקראת פתיחתו המחודשת באביב. היא מזמנת מפגש מחודש ושונה בין בית חנקין לבין תושבי הכפר וקהל מזדמן. בתערוכה מוצגים צילומים מונומנטליים על קירות מבנים במרכז היישוב. לזמן קצוב הופך המרכז למעין גלריה, והבניינים הישנים והמוכרים מוארים באור חדש. התושבים והמבקרים מוזמנים לעצור לרגע את חיי היומיום ולהשהות מבטם על הצילומים. בשונה מגלריה לאמנות, התערוכה מושפעת מהשתנות האור, מתנאי מזג האוויר ומפעילות החיים במקום.

הצילומים בתערוכה יוצרים חוויה מתעתעת, בגלל ההגדלה המוקצנת של הדימויים, טשטוש הגבול בין תיעוד למניפולציה, וההצבה מפתיעה על גבי קירות המבנים. הצילומים מתערבים במרחב ובזמן, מפרקים ובונים מחדש את הזיכרון. בשונה מעבודות הקיר מהעשורים הראשונים של המאה הקודמת, שקובעו לקיר כחלק אינטגרלי מהבניין, כדוגמת ציור הקיר של מלקביץ על חזית בית העם בכפר יהושע - התערוכה **מחוץ לזמן** היא זמנית ובת חלוף.

התערוכה פתוחה לקהל בכל ימות השבוע ובכל שעות האור, מינואר ועד דצמבר 2022.

מיכל בראור עוסקת במחקר אמנותי של מוזיאונים, המשמשים עבורה מרחב פעולה למחקר וליצירה. בשנת 2014 היא העתיקה את הסטודיו שלה למשך כמה שבועות לתוך אגף הפוחלצים בקריית המוזיאונים בפ"ת, ובמהלך שנת 2020 החלה לפעול בבית חנקין לקראת תערוכה שתעלה עם פתיחתו המחודשת.

בתוך המוזיאונים פועלת בראור כתיירת-צלמת-חוקרת, כמהדהדת את פועלם של מגלי הארצות וחוקרי הטבע הראשונים; אך בניגוד לפעולות הביזה של קודמיה, היא צוברת במסעותיה אוסף של דימויים מצולמים, מעין מזכרות "סלפיי" עם המוצגים, שבכולם היא נוכחת בגופה.

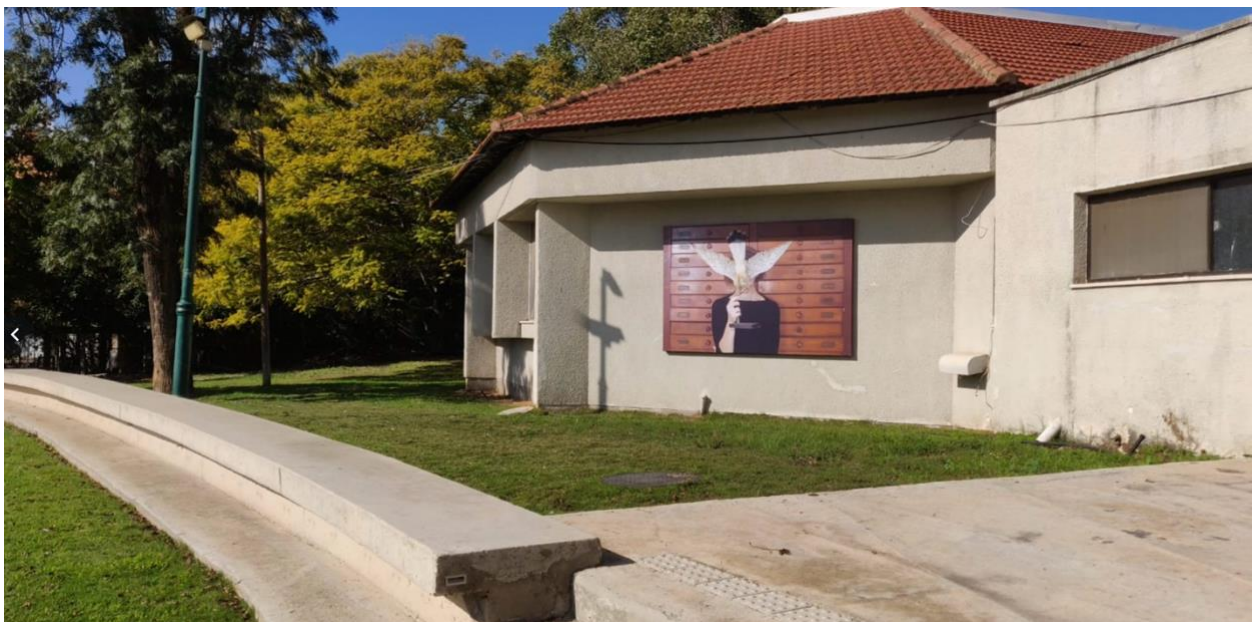
גם אל סידור האוסף היא מתייחסת באופן חתרני: בשונה ממוזיאונים העוסקים במיון, ארגון וקטלוג, ומסדרים את אוסף המוצגים במערכי ידע שמייצרים משמעות ומספרים סיפור - בראור פועלת בתוך המרחב המוזיאלי כפורעת סדר, ומתוך התנגדות למעמדו ההגמוני של המוזיאון ולחוקיו. היא בוחרת ומרימה אובייקטים מהתצוגה, ומגיבה אליהם באופן אינטואיטיבי באמצעות הגוף והחושים. בכך היא מציעה יחס של סקרנות, תשוקה ומשחקיות, על פני צפייה בהם כאובייקטים של ידע. הנכחת גופה החי והפגיע של האומנית בתוך המוזיאון, חותרת תחת המאמץ המוזיאלי להקפיא את הזמן ולמנוע את המהלך הטבעי של כל היצורים: להתפורר ולהתכלות.

הצילום על הקיר הדרומי של בניין הצרכנייה

מיכל בראור

ללא כותרת (מתוך "תמהנו על שתיקתך") 2021

הצילום על הקיר הדרומי של המועדון לחבר

גיל שחם

הזרון התכול 2021

הנכנסים לראשונה לבית חנקין - מעידים על חוויה של "מסע בזמן". האדריכלות הייחודית של החלל האפלולי, ספון העץ ואטום החלונות, תורמת לתחושת ניתוק מן המציאות. המבקר מהלך בין חלונות התצוגה המעוטרים בדיורמות* המדמות אזורי טבע שונים בארץ, בהם שוכנים פוחלצי חיות בר בצפיפות רבה.

גיל שחם מציג בתערוכה דימויים ה"חתוכים" מתוך תצוגת הטבע ומוגדלים בהקצנה. הוצאתם של הפוחלצים לאור היום מתעתעת, ולעתים נראה שבעלי החיים צולמו בטבע, בשעת פעילות. שחם מבקש ללכוד ולשמר את רגעי האשליה הללו. רגע לפני שבית-חנקין יעבור שיפוץ וארגון מחדש, הוא

מנסה ליצור מעין אלבום היסטורי, המתעד את האווירה המיוחדת השורה במקום.

***דיורמות:** תפאורות מצוירות ביד, שנועדו לדמות סביבת חיים טבעית בתוך חלונות תצוגה של מוזיאוני טבע והיסטוריה.

גיל שחם

טורפים 2021

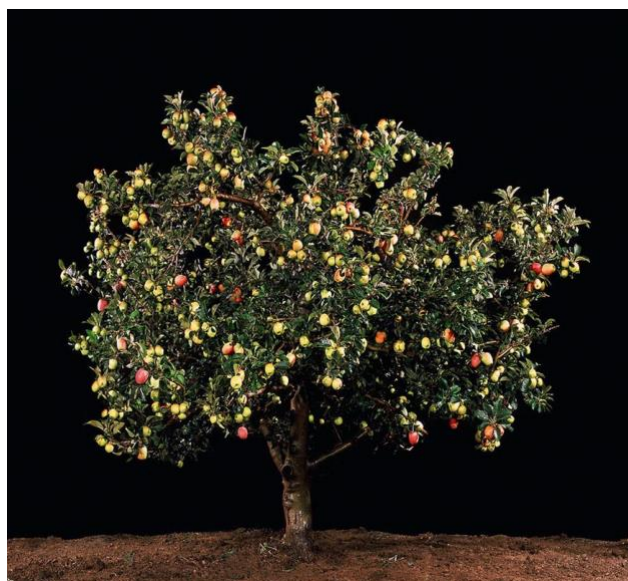
צילום הויטרינה על קיר בניין הדואר

תלמידי בית-ספר מבקרים בתערוכה

הגן והעץ חוזרים ביצירתה של שוחט, ונושאים מטען תרבותי וסימבולי רב: הגן מסמל את רעיון הביות של הטבע; התפוח ידוע כאחד העצים הראשונים שביתו בידי האדם; ופרי עץ הדעת הוא דימוי איקוני מרכזי במיתולוגיה המונותאיסטית. גם הרימון נזכר פעמים רבות במקרא, כאחד משבעת המינים וכסמל לפריון ושפע.

בצילומי העצים יוצרת טל שוחט חוויה של הזרה. העצים מצולמים בסביבתם הטבעית במטע או בפרדס, אך נראים מנותקים ומלאכותיים, כמעט מפלסטיק. שוחט בנתה סביב העץ אולפן צילומים, ובו סוללת גופי תאורה. מאחורי העץ פרשה בד קטיפה שחור הבולע את קרני האור ומעלים את הסביבה הטבעית. העצים צולמו בלילה והוארו בעוצמה רבה מכל צדדיהם, פעולה שביטלה את הצללים הטבעיים והפחיתה את תחושת העומק של הדימוי. בעזרת תאורה חזקה וסגירת צמצם מקסימלית, התקבלה תמונה בעלת חדות מוקצנת ולא טבעית.

שוחט מנתקת את העצים מן הטבע, ומציגה אותם כדימויים מלאכותיים תלושים, רק שורשיהם נטועים באדמה. העצים מאבדים ממשותם והופכים ל"תמונה של עץ", דימוי יפה, כמו ציור טבע דומם - (Nature Morte) "טבע מת".

העבודות מוצבות על הקיר החיצוני של בית האריזה הישן של המושב, שנבנה במרכז הכפר בשנות ה-30 של המאה הקודמת. בית האריזה והמחלבה הצמודה אליו היו הלב הפועם של הייצור החקלאי בכפר. יבולי השדה והרפת הובלו לכאן, נשקלו, נארוזו ונשלחו ל"תנובה". מזה זמן רב הבניין אינו משמש לייעודו המקורי, ולאחרונה שופץ חלקו והפך למשרדים מעוצבים.

הצילומים על קיר בית האריזה הישן

פסי גירש מאורת הארנב 2007

העבודה "מאורת הארנב" מוצבת במרכז המיחזור של המושב, אליו מובאים חפצים שאין בהם עוד צורך. בעידן של צריכה גוברת, חפצים נזרקים ומוחלפים בחדשים בקצב מסחרר, ומאגרי הידע האנושי שאופסנו בספרים – נדחקים על ידי הטכנולוגיה הדיגיטלית, ונעלמים מן הנוף.

פסי גירש אספה ושמרה כרכים רבים של האנציקלופדיה העברית (שכללה בשיאה 32 כרכים). האנציקלופדיה החלה לצאת לאור בשנת קום המדינה, נערכה בידי אנשי המדע והרוח הבכירים ביותר והקיפה ערכי תרבות ומדע כלליים ויהודיים. בימי תהילתה אפשר היה לראות את כרכיה מוצגים לראווה בבתים רבים.

גירש מרבה לעסוק בעבודותיה בנושא המוות ושימור הזיכרון, וכרכי האנציקלופדיה שאספה שימשו מוטיב מרכזי בכמה מיצירותיה. העבודה "מאורת הארנב" צולמה בבית הרוס מהתקופה העותומנית: מבנה גבוה

המשקיף על הדרך לירושלים, ששרידיו מעידים על תרבות ופאר שהיו ואינם עוד. בצילום, שנראה כתיעוד של אתר פולחן עתיק, נערך החלל באופן סימטרי ומזכיר טקס קבורה או זיכרון. הספרים הכבדים סודרו בשתי ערמות כשרידים ארכיאולוגיים, כעמודי תווך שתפקידם תם. התקרה החסרה הותירה את המטען התרבותי ללא קורת גג. שרידי מדורות עזובות סודרו לכדי מעגל מרכזי, המעלה זיכרון מר של שריפת ספרים ומחיקה תרבותית. הצבת הצילום בסככה הישנה יוצרת תחושת תעתוע, וקשה להפריד בין המבנה הממשי למבנה המצולם.

הצילום בתוך סככת המיחזור

גלעד בן שץ
דור שני 2015-2021

בן שץ, בן למשפחת מייסדים מכפר יהושע, החל בפרויקט הצילום "דור שני" לפני שש שנים, מתוך תחושת דחיפות ואחריות לתעד את בני הדור השני של כפר יהושע: בני ובנות החלוצים, דור ראשון של "צברים", שבחרו להמשיך את דרכם החקלאית של הוריהם במושב, ובשנים האחרונות עדים לשקיעתה של החקלאות בישראל.

בן שץ משלב בין צילום תיעודי ארכיוני וצילום מבויים. הוא פועל בתוך מסורת צילומי הדיוקן, ומאמין שסביבתו של המצולם היא חלק בלתי נפרד מחייו ומהגדרתו העצמית. העבודה נעשית בשיתוף פעולה ושיח עם המצולמים, והם מתועדים בסביבתם הטבעית, בבית או בחצר המשק. לדברי בן שץ, "בעזרת הצילום בחצרות המשקים אני מחזיר את האנשים למקומות שפעם היו סמל גאווה ומקור פרנסה, והיום רובם עומדים כמצבות, וכעדות לתקופה אחרת". הדרמה מועצמת בעזרת תאורה טבעית או מלאכותית, היוצרת ניגודים חזקים בין אור וצל.

הצילומים מוצבים בחצר בית העם, שנוסד בשנת 1947 ושימש שנים רבות כמרכז התרבותי והחברתי של חיי הכפר, בו נחגגו כל החגים והמועדים. שנים רבות עמד הבניין בשיממונו, וכיום הוא משמש בית ספר לקרקס.

שני הדיוקנים של בן שץ מתכתבים עם ציור הקיר הניצב מולם, על חזית בית העם. את הציור בטכניקת הסגרפיטו* הייחודית, יצר חבר הכפר סוורין (סייבה) מלקביץ בשנת 1964, והוא מתאר בקווים מודרניסטיים את חיי המושב כשילוב אוטופי של עמל כפיים ותרבות. אל מול תמונה אידילית זו מציב בן שץ מבט עכשווי אל אותה חברה חקלאית, לאחר שנים של תהפוכות חברתיות, ערכיות ופוליטיות.

הצילומים בחצר בית-העם

***סגרפיטו:** טכניקת ציור קיר שבה מצפים את הקיר בכמה שכבות של טיח, כל שכבה בצבע אחר. בעודו לח, חורטים על הקיר את הציור באופן שיחשוף את הצבעים שבשכבות הקודמות. טכניקה זו דורשת מיומנות רבה ולא ניתן לתקן טעויות לאחר ייבוש הטיח.

להמשך התערוכה:

באתר תחנת רכבת העמק כפר יהושע מוצגים צילומיו של גלעד בן שץ מהסדרה "הדור השני".
שעות ביקור: א'-ה' 09:00-15:00, שישי 10:00-12:00 ושבת 10:00-13:00. הביקור בתשלום

לביורים ולהזמנת סיורים מודרכים:

בית חנקין בכפר יהושע: בטלפון 054-5727133, 054-7474510, beithankin.org
אתר רכבת העמק בכפר יהושע: בטלפון 04-9014230, בפייסבוק ובאתר <https://shimur.org>

תודות ל: ציפי אלון, אורי אפשטיין, דני אפשטיין, דניאל גרון, אלעד דוידסון, רותם דרבי, שאול זכרי,
בני כהן, רותם כהן, יעל מלר, נמרוד מלר, דני פריד, שרון פרידלנסקי, רונן שלו, יואל תנחומא.

